

Ніна Шаровська

## СТАНОВЛЕННЯ ЕСТЕТИЗМУ ЯК ТИПУ ДУХОВНОСТІ В КОНТЕКСТІ РОМАНТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

*У статті осмислюється проблема естетизму як типу духовності в контексті романтичної культури. Авналізуються головні світоглядні положення романтизму і акцентується на передумовах, що послужили підґрунтям для розгортання романтичної моделі естетизму як універсально-цілісного типу духовності. Як на визначальній ознаці наголошується на властивості романтичної моделі естетизму розгортатись у формі духовно-практичного світовідношення, що ґрунтується на здатності людини не лише чуттєво осягати прекрасне, але й діяльно змінювати світ за його законами.*

**Ключові слова:** естетизм, романтизм, гедонізм, духовно-практичне світовідношення, універсальний тип духовності, цілісна особистість.

### ***Н. Шаровская. Становление эстетизма как типа духовности в контексте романтической культуры***

*В статье посвящена осмысливается проблема эстетизма как типа духовности в контексте романтической культуры. Анализируются основные мировоззренческие положения романтизма, одновременно выделяются те, которые послужили основанием для развертывания романтической модели эстетизма как универсально-целостного типа духовности. В качестве определяющего, акцентируется на свойстве романтического эстетизма проявляться в форме духовно-практического мироотношения, основанного на способности человека не только чувственно постигать прекрасное, но и деятельно изменять мир по его законам.*

**Ключевые слова:** эстетизм, романтизм, гедонизм, духовно-практическое мироотношение, универсальный тип духовности, целостная личность.

### ***N. Sharovska. Formation the esthetism as a type of spirituality in the context of romantic culture***

*The article is devoted to the comprehension of the problem esthetism as a type of spirituality in the context of romantic culture. After reviewing the main ideological position of romanticism, the*

*author singles out those conditions that formed the basis for the romantic model esthetism as a universal type of spirituality. As defining features, the author focuses on the property of the romantic model esthetism to deploy in the form of spiritual– practice attitude to the world, based on the person’s ability to comprehend not only sensually beautiful, but also actively change the world with its laws, choosing aesthetic experience as the semantic beginning that defines the value and creative quality of human’s an active nature.*

**Key words:** *aestheticism, romanticism, hedonism, spiritual–practice attitude to the world, universal type of spirituality, holistic personality.*

Проблема духовності людини та визначення її сутності є наскрізною проблемою філософії на всіх етапах її розвитку. У чому взагалі полягає сутність людини? Чи обмежується вона лише природним, тілесним виміром, чи, відповідно до релігійної традиції, духовно розкривається у світлі відношення до таємничого божественного начала? Чи є духовність людини природним феноменом, чи, виявляючись через природні здатності людини – розум, почуття, переживання, – вона є втіленням одвічного таємничого людського прагнення свободи як цілісності природного та ідеального начал? Антитеза ідеально-духовного і тілесно-почуттєвого вимірів буття займає у гуманістичній тематиці центральне місце і, проходячи через всю історію філософської думки, трактується відповідно до панівних світоглядних положень тієї чи іншої епохи.

Метою статті є виявлення особливостей трактування проблеми духовності людини у культурі романтизму XIX ст. у співвідношенні з естетизмом як визначальним для романтизму типом світовідчуття і світовідношення. Загальновідомо, що романтизм був епохою, яка вперше в історії культури піднесла роль естетичного почуття у ранг основного начала у духовному житті людини, постулюючи переживання людиною прекрасного як чуттєво даного образу досконалості як головна і смислоутворююча одиниця переживання життя. Саме це світоглядне положення романтизму послужило підґрунтям для становлення естетизму як визначального для культури романтизму типу духовності, заснованого на визнанні краси «вищим благом і вищою істиною, а насолоду красою – вищим життєвим принципом» [3, с. 142]. Однак у культурі романтизму естетизм як духовний феномен був втілений неоднозначно, виявляючись, з одного боку, як універсально-цілісний тип духовності, а з іншого – як втілення естетських, обмежено формалістичних тенденцій. Така бінарність прояву романтичного ес-

тетизму зумовлена двоякістю трактування естетичного почуття – як духовно-ціннісного переживання – у першому випадку, або ж з натуралістичних позицій, як самодостатньої чуттєвості – у другому.

Естетизм як універсально-цілісний тип духовності постулює розкриття духовної сутності людини через її відношення до прекрасного як абсолютної онтологічної цінності. Переживання людиною прекрасного виявляється у такій концепції естетизму через переживання гармонії як цілісної єдності душевних сил людини з духовними, онтологічними основами буття. А відтак, естетичне відношення постає як безумовно ціннісне, духовно цілісне світовідношення, що є нерозривно пов'язаним з моральним і пізнавальним началами. При цьому осягнення усією повнотою душевних сил людини абсолютних онтологічних начал буття виявляється у формі духовно-творчого переживання, зумовлюючи розгортання романтичної концепції естетизму як духовно-практичного світовідношення, тобто як здатності людини не лише чуттєво осягати прекрасне, але й діяльно змінювати світ за його законами. Саме переживання прекрасного як чуттєво цього образу досконалості постає у романтичній концепції естетизму як смислове начало, що визначає ціннісно-творчу природу діяльної сутності людини, зумовлюючи становлення і розвиток особистості.

Формалістичний же вияв естетизму трактує естетичне переживання поза його універсально-духовним виміром. Переживання прекрасного втрачає у такій концепції естетизму свою якісну визначеність як гармонії індивідуального і всезагального – індивідуальне переживання позбавляється співвіднесеності з універсальними цінностями і, зводячись тим самим до самодостатньої чуттєвості, отожднюється з явищем гедонізму. У сучасному філософсько-культурологічному дискурсі увага дослідників зосереджена переважно саме на таких формалістичних виявах естетизму. Так, серед праць, присвячених дослідженню естетизму як духовного явища, що ґрунтується на натуралістичних позиціях трактування естетичного почуття, необхідно передусім назвати праці П. Гайдено та В. Федотової.

Однак, досліджуючи культуру романтичної доби і спираючись на наукові дослідження, присвячені її вивченню, – передусім праці В. Жирмунського, Н. Берковського, О. Михайлова, В. Ванслова, М. Гайма, – можемо стверджувати, що натуралістична концепція естетичного почуття зовсім не була визначальною для культури романтизму. Романтизм був тією епохою в історії культури, яка, підносячи роль почуття, апелювала передусім не до звичайного чуттєвого сприйняття матеріального світу, а до духовного почуття як ціннісного переживан-

ня усією цілісністю людських сутнісних сил вищих, онтологічних начал буття. Так, проводячи цю думку, видатний теоретик романтизму, богослов Ф. Шлеєрмахер писав: «почуття у романтизмі є свідченням нездоланної залежності суб'єкта від нескінченного» [14, с. 123]. Саме на дослідженні естетизму, що ґрунтується на трактуванні естетичного почуття як духовно-ціннісного, цілісного переживання, тобто естетизму як універсального типу духовності, зосереджена увага цієї статті.

Актуальність такої спрямованості дослідження зумовлена загостренням проблеми духовності у сучасному світі. Романтична ж концепція естетизму, ґрунтуючись на трактуванні естетичного відношення як духовно-цілісного, ціннісного переживання, що розгортається як єдність світовідчуття, світовідношення і життєтворчості, виходить за межі лише епохи романтизму і за своїм людинотворчим змістом набуває значення певної моделі виявлення духовної сутності людини, піднімаючись до рівня загальнокультурного явища. Нашим завданням є виявлення світоглядних засад романтизму, що спонукають розглядати романтичну концепцію естетизму як певний універсальний інваріант духовного відношення людини до світу, прояви якого фіксуємо у різних періодах і попередньої культурної історії людства. З цією метою спробуємо виявити ті світоглядні положення романтизму, що послужили передумовами для становлення такої моделі естетизму: а) зв'язок прекрасного як смислоутворюючої для романтизму категорії з онтологічним виміром буття; б) створення нової концепції цілісної особистості, що ґрунтується на трактуванні людської духовності як творчого переживання вищих начал буття; в) утвердження мистецтва як визначальний принцип організації всіх сфер культурного прояву людини.

Визначаючи специфічну особливість культури романтизму ХІХ ст., В. Жирмунський писав, що романтизм характеризується перш за все «живим відчуттям присутності нескінченного, божественного у всьому кінченому, матеріальному» [9, с. 3]. За свідченням дослідника, саме переживання нескінченного визначає культуру романтизму на всіх етапах його розвитку, виявляючись як певний смисловий стрижень романтичного світовідчуття і світовідношення. За свідченнями самих романтиків, «лише через відношення до нескінченного виникає користь і зміст – все інше пусте» (Ф. Шлегель), «життя віднаходить свою цінність, лише коли приймає на себе тягар нескінченного обов'язку» (Новаліс). На єдності суб'єктивних прагнень із утвердженням субстанційних основ життя наголошував і Г. Гегель у своєму визначенні сутності романтизму: «Не все суб'єктивне є романтичним. Суб'єктивні прагнення і цілі повинні мати субстанційний зміст» [4, с. 230].

Розрізняючи романтизм як типологічну характеристику культури та як певний напрям у розвитку художньої культури, Г. Гегель пропонує періодизацію історичних етапів його розвитку, вводячи у межі романтизму і середньовічне мистецтво, і мистецтво Відродження, і Нового часу (до 30-х років XIX ст.). Відповідно до розробленої Г. Гегелем періодизації історичного розвитку романтизму, початковий його етап виявляється вже у своєрідності світовідчуття людини середньовіччя і доби Відродження. Саме у цю епоху сформувались, за Г. Гегелем, суттєві риси романтизму як культурної форми, а саме: зорієнтованість на внутрішній світ особистості як самоцінне явище, прагнення жити ідеалом, ігноруючи реальне життя. Власне романтизм (романтизм кінця XVIII – поч. XIX ст.), за Г. Гегелем, заявив про себе як зріла форма романтичної культури, що конкретизувавшись у вигляді художнього романтизму, здійснився на ґрунті мистецтва. І, нарешті, завершальна форма, або пізній романтизм (друга половина XIX – поч. XX ст.) постав у вигляді філософської рефлексії щодо можливостей людини обирати життя і творити його за ідеальним образом.

Названі етапи, за Г. Гегелем, розкриваються як частина єдиного цілого у духовному розвитку європейського людства. Перехід від одного до другого відтворює зміни у світобаченні та світовідношенні суспільства упродовж тривалого періоду історії, а саме: перехід від релігійно-міфологічного до художнього світобачення, а від нього – до філософського осмислення дійсності. І, якщо на ранньому етапі розвитку романтизму, у середньовіччі, нескінченне як абсолютна онтологічна сутність було пов'язане з раціонально незбагненим Божественним началом, то зрілий романтизм XIX ст. постулює як субстанційна основа буття прекрасне.

Однак, визначаючись по-різному на різних етапах розвитку романтизму, переживання нескінченного як палке прагнення вічного, любов до незбагненого і неказанного, туга за Богом символізує ствердження як універсальна основа буття і мислення сферу ірраціонального. Саме з цим пов'язана специфіка романтичної концепції особистості і, відповідно, романтичного методу пізнання і творення дійсності. Романтики заперечували трактування раціонального начала як визначальне у взаємодії людини і світу, стверджуючи, що божественність навколишнього світу сприймається не розумом, а почуттям, переживанням: «Коли ж ви навчитесь відчувати? – писав Новаліс. – Ви так мало ще знаєте цю небесну і, разом з тим, найпростішу здатність душі людської» [9, с. 57]. Однак, наголошуючи на ролі почуття, романтики говорили не про звичайне чуттєве сприймання матеріального світу, а

про відчуття нескінченного, визначаючи його через поняття «інтелектуальної інтуїції», «творчої свідомості як первинного завдання нашого існування» (Шеллінг, Новаліс), «фантазії як органу для сприйняття нескінченного» (Ф. Шлегель), «релігійного почуття» (Ф. Шлейєрмахер).

Новаліс писав, що це відчуття є таким же яскравим, як і звичні п'ять чуттів і поряд з ними є своєрідним шостим відчуттям, яким ми безпосередньо сприймаємо божественне як іманентне нашій свідомості. «Думка, що людина не здатна виходити за межі свого «я» і перебувати у надчуттєвому є чи не найнеобгрунтованішою забобоною. Людина може коли завгодно відчутти себе істотою надчуттєвою. Чим яскравіше ми усвідомлюємо у собі такий стан, тим сильніше, необхідніше виникає у нас впевненість – віра в істинні одкровення Духу. Це не зір, не слух – це щось більше, це певна цілісність одного й другого, що пов'язана з почуттям безпосередньої впевненості, зі спогляданням свого існування як найбільш істинного й особистого. Деякі випадки життя чи явища природи дають нам можливість пережити такий стан цілісності й душевної повноти. Більшість таких настроїв тривають лише мить, деякі тривають довше і лише незначна меншість залишається назавжди. У цьому і полягає велика різниця між людьми» [9, с. 58].

Ф. Шлейєрмахер визначав романтичне відчуття нескінченного як переживання людиною повноти буття, що виявляється у відчутті особистої безпосередньої причетності до світового цілого. Мислитель писав: «Це своєрідна віра у таємничий зв'язок між всім існуючим, у світове почуття, що поєднує нас із всесвітом. Саме у такі миті людську свідомість і Бога не розділяє нездоланна відстань. У найвищому напруженні всіх духовних сил людина відчуває і переживає абсолют так само безпосередньо як і своє «я» [14, с. 125].

Таким чином, переживання нескінченного виявляється у романтизмі як раціонально незбагненна чуттєво дана інтуїція цілісності людської природи, як гармонія душевних сил людини з онтологічними основами буття. Як свідчить В. Жирмунський, романтики висувають ідеал людини, яка до кінця проникнута відчуттям причетності до нескінченного і все своє життя вибудовує відповідно до цього відчуття. При цьому романтики апелюють до сфери ірраціонального як до найглибшого творчого джерела людської природи, акцентуючи на постійному становленні, творчості як істині світу і людського життя. Саме переживання гармонії як певного наперед заданого образу досконалості, як відчуття причетності суб'єкта до світового цілого актуалізує творчі потенції людської природи і як певне внутрішнє осереддя буття поєднує в єдину силу всі здатності душі людини – розум, почуття, пе-

реживання, – спрямовуючи їх на становлення і розвиток людини, що виявляється як прагнення досягти цілісності та свободи.

Переживання нескінченного є для романтика запорукою життєвої цілісності його як особистості, а тому все життя складається для романтика у ланцюг глибоко внутрішньо зумовлених, однаково необхідних подій, у шлях, що веде до віднайдення внутрішньої гармонії. Саме цим пояснюється прагнення романтиків до безумовного прийняття життя і виправдання усіх його протиріч, радостей і страждань як чогось абсолютно і беззаперечно цінного. Реальне життя – мінливе, багатоліке, сповнене суперечностей, життя у всій його повноті, неспівмірній з жодними логічними визначеннями, життя як воно є, як воно переживається у безпосередньому відчутті, стає метою і вищим принципом світогляду у романтизмі. Романтики виправдовують і приймають усі протиріччя життя, оскільки вони є лише моментом на шляху до просвітлення як досягнення духовної цілісності. Звідси трактування життя романтиками як нескінченної сили творчого становлення, спрямованого на здійснення божественного у собі. Вища і необхідна мета індивідуального існування полягає для романтика у переживанні всієї повноти життя як постійної колосальної напруги творчої сили, спрямованої на самоздійснення у світлі божественного цілого.

Віднайдення повноти життя у романтизмі вибудовується через суперечності, долання яких і зумовлює становлення особистості. Романтичне відчуття життя як переживання нескінченного характеризується декількома емоційними станами. Це і раціонально незбагненне, інтуїтивне відчуття цілісності своєї природи, переживання «наперед заданої гармонії» (Ф. Шеллінг) як первинної причетності до світового цілого, і, одночасно, відчуття втраченої у реальному житті гармонії, порушеної цілісності, що виявляється у романтичній тузі, стражданні, бажанні знайти відгук своїм почуттям у прагненні ще більшої гармонії і цілісності, і, нарешті, рідкісні миті переживання істинності свого існування, всеохоплюючого щастя як усвідомлення виконання, здійснення божественного у собі.

Характеризуючи своєрідність культури середньовіччя як раннього етапу романтизму, Г. Гегель говорить, що визначальною рисою доби, яка зумовлює її стильову єдність, є спрямованість особи на творення себе за ідеальним моральним взірцем, визначеним християнським ідеалом людяності (образ боголюдини). Власне, середньовічний світ є поділеним на реальний (не істинний) та ідеальний (істинний). Визнаючи «обезбоженість» реального світу, романтики відвертаються від нього, реальна дійсність є для них певним «байдужим елементом».

Нехтуючи прозою життя, романтики прагнуть звільнитись від реально-історичних суспільних зв'язків і зосередитись на внутрішньому світі особистості. Цей етап романтизму Г. Гегель визначив як період «практичного творення духовної цілісності життя через віднайдення адекватних засобів втілення всезагальності відношення до всезагального предмету небайдужості» [5, с. 92]. Сходження до всезагального Г. Гегель характеризує як діалектичний процес, пов'язаний із запереченням одиничності і кінечності людини. Шлях його – це процес життєтворення згідно з чуттєво даним образом досконалості, це моральна діяльність, що відповідає ідеалу і спрямована на «виправлення природного начала в кінчній особистості».

На наступному етапі розвитку романтизму, у зрілій його формі, за Г. Гегелем, християнська концепція внутрішнього самозаглиблення розгортається вже не на ґрунті морального самопошуку, а на ґрунті естетичного самоздійснення особистості. Такий поворот у світогляді став можливим завдяки зведенню романтиками краси у ранг універсальної основи буття і мислення. Романтики наголошували на буттєвому, онтологічному приматі краси. З погляду романтиків, краса збігається зі свободою, і ця «ідентична свободі краса» (як суще саме по собі) є тією глибинною сутністю світу і людини, що «в якості першооснови буття робить можливими наше мислення, вчинки і надає смисл існуванню світу і нас самих» [8, с. 147]. Відношення до світу з погляду краси перетворюється у романтизмі на абсолютний, вищий принцип світовідношення, що об'єднує у собі пізнавальний та моральний аспекти. Так, Ф.Шеллінг писав: «Краса настільки ж вище морального і теоретичного начал, наскільки ціле вище за одну з своїх сторін», «Добро, яке не є красою, не є також і абсолютним добром. Вищий акт розуму, який охоплює всі ідеї, є акт естетичний, істина і благо поєднуються лише у красі» (Ф. Шеллінг) [3, с. 122].

У гносеологічному аспекті це означало не лише звернення до досвіду безпосереднього інтуїтивного знання – інтелектуальної інтуїції, фантазії, почуттів, переживань – пріоритет отримали саме почуття художньо забарвлені, які несли у собі естетичне навантаження. На вищий рівень пізнавальних можливостей суб'єкта висувалася не просто безпосередність як ірраціональна данність сприйняття, а саме естетична безпосередність – як споглядання і внутрішнє відчуття прекрасного.

Романтикам зрілого періоду романтизму (кінець XVIII – поч. XIX ст.) притаманне звернення до минулого, романтизація минулого. Минуле життя зберігає себе у зрілому романтизмі у вигляді образу – ідеї, що несе у собі істинно гуманістичний зміст. Пережи-



вання причетності до нескінченного розкривається у романтизмі XIX ст. як переживання індивідуальної залученості до єдиного історичного континууму загальнолюдських цінностей. Так, визначаючи романтичне світовідчуття, Новалис писав: «Ми живемо всередині деякого колосального роману, і це стосується як дрібниць, так і великого» [12, с. 88]. Можемо стверджувати, що в зрілому романтизмі саме культурна традиція була тією цілісною сферою, всередині якої жили романтики. Світовідчуття романтичної особистості визначається особливим хронотопом, що породжений відчуттям розімкнутого простору-часу як зв'язку поколінь, єдності часів, що сходяться у перспективі, яка встановлює зв'язок минулого, сьогодення і майбутнього у єдиний континуум гуманістичних цінностей людства. Саме переживання гармонії душевних сил людини з духовними початками життя, що, збережені культурною традицією, мають над часовий характер, постає у романтизмі XIX ст. як вища мета індивідуального існування і, зумовлюючи ціннісно-цільову основу діяльності людини, є нерозривно пов'язаним з творчим самовиявленням людини як прагненням здійснення у конкретних, кінцевих формах певної нескінченної досконалості.

Як свідчить Г. Гегель, наприкінці XVIII – на початку XIX ст. романтизм здійснює себе у мистецтві, утвердивши його художню образність у статусі справжньої діяльності – творенні досконалих форм. Саме мистецтво перетворюється у романтизмі на ту сферу, яка стверджує і реалізує духовну позицію романтиків щодо дійсності, – неприйняття реального життя як прози існування. Пов'язане з творенням образу справжнього життя (ідеально-досконалого образу), мистецтво виступає як рятівний засіб незлиття з дійсністю. Для митців романтичного спрямування діяльність творення символічних художньо-образних форм (носіїв ідеальної сутності світу) набуває характеру усвідомленої духовної позиції, стає способом «бути», «тримати себе в образі». Художність звільняється від канонів і утверджується як сфера справді вільного самоздійснення творчої особистості.

Романтизм стверджує ідею проникнення естетичного в усі сфери життєдіяльності людини, естетизацію всіх форм взаємодії людини і світу. Відтепер всі сфери духовного життя людей – релігія, наука, навіть саме людське життя стали розглядатись як художній витвір. У романтизмі XIX ст. естетичне перетворюється на основу світоглядного синтезу, а мистецтво як сфера здійснення естетичного набуває системотворчого значення. Романтики прагнули бачити у мистецтві ту цілісність, яка як «метафізична першооснова світу» (Гельдерлін) є ніби «прабатьківщиною» всіх форм духовної активності людини –

філософії, релігії, науки, втілюючи у собі сферу «споковічного породження смислу, тотожність між смислом і буттям» (Ф. Шлегель). Саме мистецтву романтики надавали статусу «верховної» реальності, універсальної мови символів, у якій знімається обмеженість понятійного вираження.

Ідея творення життя засобами художньої образності стає універсальною для романтизму. Мистецтво як сфера певної ціннісно оформленої цілісності перетворюється для романтиків на абсолютну реальність. Саме тому романтики прагнуть світ реальної дійсності творити подібно до мистецтва, в якому центральним смисловим стрижнем завжди визнається прекрасно-досконале. Так, англійський поет-романтик С. Кольридж писав: «Я можу бути впевненим у істинності чого-небудь лише тоді, коли ясно бачу, що воно прекрасне» [8, с. 39]. Романтична особистість, обираючи мистецтво як еталон реальності, виступає як творець життя, як його інтерпретатор, що прагне до особистісного утвердження життєвих цінностей у досконалих цілісних формах на всіх рівнях своїх взаємодій із світом.

У зрілому романтизмі відбувається актуалізація проблеми мистецтво і життя, і поряд із звичним вектором життя – мистецтво, особливого значення надається зворотньому: мистецтво – життя. Так, Ю. Лотман пов'язував з романтизмом той тип відношення мистецтва до життя, при якому «сфера мистецтва розглядається як сфера моделей і програм для реальної дійсності і активний вплив спрямовується не із сфери життя у мистецтво, а навпаки – з мистецтва в область позахудожньої реальності. Життя обирає мистецтво в якості взірця і прагне наслідувати його» [10, с. 50]. Саме трактування естетичного як основи світоглядного синтезу, що знайшло своє втілення у естетизуванні романтиками життя, висуненні ними принципу мистецтва як визначального принципу в організації всіх форм взаємодій зі світом, дає підстави говорити про естетизм як сутність романтичного світовідношення.

Підсумувавши, можемо стверджувати, що естетизм романтиків носить ознаки універсальності, поєднуючи у собі онтологічний естетизм, що постулює буттєві, субстанційні основи краси відносно світу і людини; гносеологічний, який наголошував на естетичному спогляданні як вищому ступені пізнання; ціннісний, орієнтований на красу як на ідеал і вищу цінність. У романтизмі ХІХ ст. відбувається перехід від релігійно-міфологічного до художнього світобачення, від ортодоксальної релігії до «релігії мистецтва» (А. Порфір'єва). Чуттєво даний образ досконалості, незбагненне раціонально відчуття нескінченно-го, що пов'язувалося у добу середньовіччя (ранньому романтизмі, за

Г. Гегелем) з Божественним началом, у зрілому романтизмі (XIX ст.) співвідноситься з ідеєю субстанційно прекрасного, тим самим створюючи передумови для розгортання естетизму як панівної форми зв'язку людини і світу. Естетичне переживання, постаючи як визначальна смислоутворююча одиниця переживання життя, розгортається у романтичній моделі естетизму саме як духовно-ціннісне переживання і виявляється у відчутті гармонії, цілісності душевних сил людини з духовними онтологічними основами буття. Одночасно романтична модель естетизму розгортається як духовно-практичне світовідношення: незбагненне раціонально, дане у безпосередньому відчутті переживання досконалості світу, нерозривно пов'язане у романтичній концепції естетизму з потребою творчого самовиявлення людини як особистісного ствердження субстанційно прекрасного. Природна здатність людини інтуїтивно, чуттєво досягнути довершеність і красу світу (як сутнісна родова ознака саме людського світовідношення) трансформується у романтичній концепції естетизму у стабільну духовну потребу творення досконалих форм на всіх рівнях своїх взаємодій зі світом, постулюючи мистецтво як визначальний принцип організації всіх форм життєвияву людини. Тим самим романтична модель естетизму як типу духовності втілює у собі ідею коеволюції людини і світу, розвитку універсальності і унікальності людини, олюднення нескінченності суспільного становлення, виходячи за межі лише романтизму і набуваючи загальнокультурного значення.

## Література

1. Берковский Н. Я. Романтизм в Германии / Н. Я. Берковский – Л. : Худ. лит., 1973. – 231 с.
2. Ванслов В. В. Эстетика романтизма / В. В. Ванслов. – М. : Искусство, 1966. – 403 с.
3. Гайденок П. П. Трагедия эстетизма. Опыт характеристики мирозерцания Серена Кьеркегора / П. П. Гайденок. – М. : Мысль, 1970. – 320 с.
4. Гегель Г. В. Ф. Эстетика: В 4-х т. / Г. В. Ф. Гегель. – М. : Искусство, 1969. – Т. 2. – 326 с.
5. Гегель Г. В. Ф. Эстетика: В 4-х т. / Г. В. Ф. Гегель. – М. : Искусство, 1971. – Т. 3. – 622 с.
6. Гельдерлин Ф. Гиперион. Литературные памятники / Ф. Гельдерлин. – М. : Наука, 1988 г. – 720 с.
7. Гинзбург Л. Я. О романтизме / Л. Я. Гинзбург // Французская романтическая повесть. – М. : Художественная литература, 1982. – 496 с.
8. Дьяконова Н. Я. Лондонские романтики и проблемы английского романтизма / Н. Я. Дьяконова. – Л. : Издательство Ленинградского универси-

тета, 1970. – 231с.

9. Жирмунский В. М. Немецкий романтизм и современная мистика / В. М. Жирмунский. – СПб. : Аxiota, 1996. – 231 с.

10. Лотман Ю. М. Театр и театральность в строе культуры начала XIX века / Ю. М. Лотман // Статьи по типологии культур. – Вып. 2. – Тарту : ТГУ, 1973. – 94 с.

11. Михайлов А. В. Эстетические идеи немецкого романтизма / А. В. Михайлов // Эстетика немецких романтиков. – М. : Искусство, 1987. – 435 с.

12. Новалис Фрагменты / общ. ред. А. С. Дмитриева // Литературные манифесты западноевропейских романтиков. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 638 с.

13. Тураев С. В. От Просвещения к романтизму: (Трансформация героя и изменение жанровых структур в западноевропейской литературе конца 18 – начала 19 вв.) / С. В. Тураев. – М. : Наука, 1983. – 255 с.

14. Шлейермахер Ф. Д. Речи о религии к образованным людям её презирающим. Монологи / Ф. Д. Шлейермахер. – СПб. : АО «Алетейя», 1994. – 344 с.